

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE
ACTA BIBLIOTHECARIA

TOMUS V.
FASCICULUS I.

NÉMETH ZSÓFIA

A szakirodalmi ismeretek oktatásának módszerei
a felsőoktatási intézményekben

The Methods of Instruction in the Skills to Get
at Sources of Material in the Institutions of
Higher Education

SZEGED
1966

Szocialista felsőoktatásunknak az a célja, hogy művelt, sokoldalúan képzett, alapos szakmai tudással és tudományos kritikai szemlélettel rendelkező szakemberekkel lássa el a különböző munkaterületeket. A kommunista szakember jellemző személyiségjegyei közé tartozik „az átfogó és elmélyült szaktudás”, a „magas fokon fejlett szakmai készségek és képességek”, a „műveltség és a szakismeretek önálló és folyamatos fejlesztése.”¹ „Az alkotó szakembernek tudományosan jól felkészült embernek kell lennie. Nélkülözhetetlen tehát, hogy a felsőfokú oktatás minden hallgatót felvértezzon korszerű tudományos ismeretekkel, a helyes tudományos szemlélettel, a tudományos gondolkodás alapjaival, a tudományos munka legfőbb módszereivel olyan mértékig, hogy valóban alkotó módon láthassa el munkakörét.”² Kétségtelen, hogy a mai igényeknek csak olyan szakember felelhet meg, aki rendelkezik a szakirodalomban való tájékozódás készségével, folyamatosan figyelemmel kíséri szakterületének fejlődését, munkájában felhasználja az új eredményeket. A színvonalas tanári, jogász, közgazdász, orvosi, mérnöki stb. gyakorlat elképzelhetetlen az új eredményekről beszámoló kiadványok, könyvek, folyóiratok állandó figyelemmel kísérése nélkül. Éppen ezért a jövő szakembereiben már az egyetemi oktatás folyamán kik kell fejleszteni azt az igényt, hogy diplomájuk megszerzése után törekedjenek szaktudásuk önálló és folyamatos kiszélesítésére és elmélyítésére. Ez a cél akkor érhető el, ha a leendő szakemberek egyetemi éveik alatt megszokják, hogy a szakirodalomban való tájékozottság és a szakirodalom felhasználása el nem hanyagolható tényezője egyetemi tanulmányaiknak.

A hallgatókat azonban meg kell tanítani a szakirodalomban való tájékozódás készségét kialakító eszközök (könyvtári katalógusok, tájékoztató és bibliográfiai segédkönyvek stb.) használatára, az alapvető kézikönyvek, a legfontosabb szakfolyóiratok ismeretére, hogy képesek legyenek egy-egy kérdés irodalmának felkutatására, az irodalmi anyag ésszerű, kritikai szemlélettel történő, tartalmilag és formailag helyes felhasználására. Az egyetemi hallgatóknak konkrét ismereteket kell nyújtani a különböző típusú tájékoztató és bibliográfiai kiadványokról, a könyvtári katalógusrendszerekről. Ismerjék meg az anyag kutatásának módszereit, a bibliográfiai leírás szabályait, a forrásanyag rendszerezésének módjait. A szakirodalom állandó használatára kiszélesíti látókörüket, felébreszti bennük az igényt új eredmények megismerésére, s feltárja előttük az új eredmények felfedezése, meg-

¹ ELEKES Lajos—ZIBOLEN Endre: *A szervezett felsőoktatási pedagógiai kutatómunka megindulása*. Felsőoktatási Szemle. 1964. 9. 1.

² ÁGOSTON György: *A tudományos kutatómunkára nevelés lehetőségei a magyar felsőoktatási intézményekben*. Acta Univ. Szegediensis. Sectio paedagogica et psychologica. 6. Szeged, 1962. 6. 1.

találása, vagyis az önálló kutatómunka felé vezető utakat³. A hallgatónak úgy kell felfognia az irodalomkeresést és felhasználást, mint a problémamegoldás egyik alapvető és nélkülözhetetlen eszközét. Nagyon fontos tehát, hogy a tudományos munka alapvető technikai követelményeinek oktatása az egyetemi szakemberképzés szerves részévé váljék és hogy a tanterv keretében helyet találjon.⁴

Mivel a szakirodalom tárháza, feltárója és kiszolgáltatója a könyvtár, az egyetemi hallgató számára elsősorban az egyetem könyvtára, kívánatos, hogy az egyetemi hallgatók rendszeres ismereteket szerezzenek a könyvtárak szerepéről és használatáról. Az egyetemi hallgatónak, a leendő szakembernek meg kell tanulnia, hogy a szakirodalomban való folyamatos és rendszeres tájékozódást a könyvtár rendszeres látogatásával és a könyvtári tájékoztatási apparátus igénybevételével érheti el. Be kell látnia, hogy az egyetem könyvtára tanulmányainak nélkülözhetetlen színtere, s minthogy a könyvtár anyaga és szolgáltatásai az egyetem oktató és tudományos munkájához igazodnak, ezek igénybevétele nélkül tanulmányaiban nem érhet el jó eredményeket. Hogy a hallgatónak mennyiben válik szokásává és szükségletévé a könyvtárhasználat, az igen nagy mértékben függ az egyetemi oktatás követelményeitől, attól, hogy az egyetemi oktatók megkívánják-e, számonkérik-e a szakirodalomban való tájékozottságot mint a jó tanulmányi eredmény egyik feltételét.⁵ Az egyetemi oktatás fejlődési iránya arra mutat, hogy „a hallgatóság mind tekintélyesebb hányada számára a könyv lesz a tanulmányok legfőbb, már-már egyetlen forrása... Egyet kell tehát értenünk azokkal a nézetekkel, amelyek szerint egyre inkább a könyvtár lesz az egyetemi tanulmányok legfőbb színtere és a könyvtárhasználat a tanulás domináló formája.”⁶ Ebben az esetben a szakirodalmi ismeretek tanítása nem teherként jelentkezik, hanem az eredményes egyetemi munkát megkönnyítő és előmozdító tényezőként szervesen illeszkedik bele a felsőoktatásba, s egyúttal a szakemberképzés egyik aspektusává válik.

Bár a szakirodalom felhasználásának módját és eszközeit elsősorban az egyetemi oktatás (például a bölcsészettudományi karokon szemináriumok) keretében ismeri meg a hallgató, rendkívül nagy szükség van az egyetemi könyvtárak hathatós segítségnyújtására. Az egyetemi könyvtárakat egyre szélesebb körben tekintik az

³ Vö. КИРПИЧЕВА, И. К.: Система пособий в помощь пропаганде библиотечно-библиографических знаний. Советская Библиография. 1960. № 5 (63.) 46. l.

СЕНДЕРОВИЧ, Э. А.: Пропаганда книги и библиотечно-библиографических знаний в библиотеке Московского университета. Опыт работы Научной библиотеки МГУ. № 9. Москва, 1960. 65. l.

⁴ A Szovjetunióban az az álláspont alakult ki, hogy már a középiskolásokkal meg kell ismertetni a könyv, a könyvtár és a bibliográfia jelentőségét. A tanulókat megtanítják a könyvvel való önálló munkára, az ajánló bibliográfiákban, a könyvtár leíró és tárgyi katalógusaiban való tájékozódásra, a tájékoztató segédkönyvek használatára. (КИРПИЧЕВА: Uo.)

Az USA-ban is nagy gondot fordítanak arra, hogy már a középiskolai tanulók tájékozottak legyenek a tájékoztató apparátus használatában. Az eredményekről és a problémákról jó képet kapunk az American Library Association 1963. évi chicagói konferenciájának anyagából: *Student use of libraries. An inquiry into the needs of students, libraries, and the educational process.* Chicago, 1964, ALA. XII, 212 l.

⁵ Vö. MÁTRAI László előadása. Egyetemi Könyvtári Konferencia, Szeged, 1959. Bp. 1960. 21. l.

KEMENES Béla: A felsőoktatási reform megvalósításának kérdései a jogi karon. Felsőoktatási Szemle. 1961. 525. l.

CLARK, Virginia: *Teaching students to use the library: whose responsibility?* College and Research Libraries. 1960. 370, 372. l.

⁶ CSÜRY István: *Az egyetemi könyvtárhálózat szervezetének elvi alapjai.* Könyv és Könyvtár. 2. Bp. 1961, Tankönyvk. 14—15. l.

egyetemi oktatás céljait közvetlenül szolgáló intézménynek.⁷ Ez a szemlélet nemcsak a hagyományos könyvtári feladatok intenzívebb és szélesebb körben való ellátását jelenti, hanem bizonyos tekintetben az egyetemi könyvtáraknak az egyetem oktató-nevelő munkájában való közvetlen részvételét is. Az egyetem könyvtára ma már nem csak tanulási „színtér”, vagy egyszerűen az egyetemi tanulmányok bizonyos eszközeit őrző és hozzáférhetővé tevő „laboratórium”, hanem mindezeken túl oktatási intézmény is, amely a maga sajátos eszközeivel elősegíti a színvonalas szakemberképzést. Az egyetem könyvtárának arra kell törekednie, hogy lehetővé tegye a lehető maximális segítségére legyen az egyetem oktató-nevelő munkájának. Ez a törekvés szükségszerűen, magától értetődően és a leghatékonyabban a szakirodalmi ismeretek oktatásában valósulhat meg.

A Szovjetunióban az iskola és az élet kapcsolatával foglalkozó 1959. évi minisztériumi rendelet hatására rendkívüli mértékben megnövekedett az egyetemek tudományos könyvtárainak szerepe az alapvető tudományos irodalom, valamint a könyvtári-bibliográfiai ismeretek propagálása terén.⁸ Metodikai szempontból a hallgatóknak a könyvtári-bibliográfiai ismeretekbe való bevezetése itt a legkidolgozottabb és a legegységesebb mind koncepcionális, mind gyakorlati szempontból. A szakirodalmi források propagálása a szovjet könyvtárak elsőrendű feladatkörének, a könyvpropagandának egyik igen fontosnak tartott részét jelenti, az olvasók nevelésének és oktatásának egyik leghatékonyabb módját. A könyvtári-bibliográfiai ismeretek oktatásában a könyvtárak felhasználják a könyvpropaganda minden hagyományos és eredményre vezető eszközét, ezek kombinálásával, együttes alkalmazásával fejtik ki eredményes munkájukat ezen a területen.⁹ Az oktatást — az egyetemi fakultásokkal, tanszékekkel összhangban és velük együttműködve — többnyire egyetemi könyvtárosok, mégpedig az egyetemi könyvtárak bibliográfus szakemberei végzik.¹⁰ Kiállításokon szerepeltetik a bibliográfiai segédeszközöket, plakátokat szerkesztenek, könyvtári kórsétákat szerveznek, előadások, konferenciák keretében ismertetik meg az egyetemi hallgatókat a szakirodalommal, egyéni és csoportos konzultációkat tartanak az irodalomkutatás kérdéseiről. Bibliográfiai útmutatókat, szakirodalmi szemléket adnak ki, s még az egyetem újságának a hasábjait is felhasználják az újonnan beszerzett fontosabb szakirodalmi anyag propagálására.¹¹

⁷ Ez természetesen csak egyik, de igen fontos része az egyetemi könyvtárak összetett feladatkörének.

⁸ Vö. СЕНДЕРОВИЧ: I. m. 65. l.

⁹ Kitűnő módszertani segédeszköz: КИРПИЧЕВА, И. К.: *Пропаганда библиотечно-библиографических знаний в городских и областных библиотеках*. Ленинград, 1959, Публ. библиот.-ка им. Салтыкова-Шедрина. 142 l.

A munka részletesen beszámol az egyetemi hallgatók számára tartott előadások, szemináriumok tartalmi és módszertani kérdéseiről, s a könyvtári-bibliográfiai ismeretek egyéb eszközökkel történő propagálásának módjáról.

A kérdés a könyvtári szakfolyóiratokban évek óta napirenden van. Az egyetemi hallgatóság könyvtári-bibliográfiai ismereteinek speciális problémáival 1962-ben 27 egyetemi könyvtárat képviselő 130 könyvtáros tanácskozás keretében foglalkozott. Vö. АРТИСЕВИЧ, В. А.: *Кустовое совещание-семинар вузовских библиотек новолжья*. Советская Библиография. 1963. № 1 (77). 89—91. l.

¹⁰ Az elképzelést és a gyakorlatot összefoglalja ГАСТФЕР, М. П.: *Библиотечно-библиографические занятия в вузах*. Советская Библиография. 1961. № 2 (66). 35—43. l.

¹¹ Vö. СЕНДЕРОВИЧ: I. m. 67—72. l. КАРИМУЛЛИН, А. Г.: *Помощь университетской библиотеки студентам и научным сотрудникам*. Библиотеки СССР. Опыт работы. Вып. 24. Москва, 1963. 33—36. l.

Az egyetemi könyvtárakon kívül más tudományos nagykönyvtárak, területi könyvtárak is részt vesznek az egyetemi hallgatók könyvtári-bibliográfiai ismeretekre való oktatásában, s ezzel igen hatékonyan és eredményesen támogatják az egyetemek munkáját.¹² A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Könyvtára a Leningrádi Egyetem bölcsész és jogász hallgatói számára rendszeresen tart gyakorlati foglalkozásokat, amelyek keretében a hallgatók megismerik a bibliográfiai segédeszközöket, megtanulják használatukat.¹³ Az Ogyesszai Orvosi Könyvtárban 24 órás szemináriumi oktatás keretében sajátítják el az egyetemi hallgatók, aspiránsok, fiatal kutató orvosok a szakirodalmi ismereteket.¹⁴ A Szaltikov-Scsedrin Könyvtárban tíz éve folyik a bibliográfiai ismeretek oktatása a fiatal tudományos kutatók, aspiránsok és egyetemi hallgatók számára.¹⁵

Az amerikai vélemények általában megegyeznek abban, hogy a könyvtár használatára elsősorban az egyetemi oktatók ösztönözzék a hallgatókat. Többen hangsúlyozták, hogy a kutatás anyagát és módszereit legszakszerűbben az aktív tudományos munkát végző egyetemi oktató tudja tanítani.¹⁶ A helyzet mégis úgy alakult, hogy az esetek túlnyomó többségében az oktatás — hasonlóan a szovjet gyakorlathoz — a könyvtár és az egyetem kooperációja alapján az egyetemi program részeként, de könyvtárosi feladatként történik. Egyre inkább előtérbe kerül az a kívánság, hogy az egyetemi tantervbe iktatott követelmény alapján az egyetem könyvtára tanítsa meg az egyetemi hallgatókat a szakirodalmi kutatásra, a bibliográfiai munkára.¹⁷ Az amerikai kollégiumi és egyetemi könyvtárak szabályzatán alapuló „*Rights of Library Users*” című, az Association of College and Research Libraries-nek a könyvtári szolgáltatásokkal foglalkozó szakbizottsága által megfogalmazott szabályzat-tervezet kimondja, hogy „a könyvtárhasználat oktatásának vagy az egyetemi oktatás keretében kell folytania, vagy azzal szoros kapcsolatban kell lennie. Meg kell tanítani a könyvtári forrásanyag összetételét, ki kell fejleszteni a bibliográfiai és tájékoztatási eszközök használatában való jártasságot. A könyvtárosoktól elvárható, hogy együttműködjenek az egyetemmel a célravezető oktatás biztosításában. Kívánatos, hogy az oktatás mind szervezett, mind kötetlen keretek között folyjék, és hogy abban felhasználjanak olyan segédeszközöket, mint a könyvtár anyagában és szolgáltatásaiban eligazító kézikönyvek, útmutatók, a könyvtári kórséták, a vizuális úton történő bemutatás, és az egyéni konzultáció.”¹⁸

Az ismertetett célkitűzések és oktatási eljárások alapján arra a meggyőződésre juthatunk, hogy a szakirodalmi ismeretek rendszeres oktatásának problémája legtermészetesebben és legeredményesebben az egyetem és az egyetemi könyvtár koope-

¹² Вö. ГАСТФЕР: I. m. 35—36. I.

¹³ АЛЕКСАНДРОВА, А. Д.—ПАНКОВА, Г. Н.: *Справочный сектор Библиотеки Академии Наук СССР и библиографическое обслуживание читателей*. Советская Библиография. 1964. № 5 (87). 75. I.

¹⁴ КОЛОМИЕЦ, П. Е.: *Пропаганда библиотечно-библиографических знаний медицинскими библиотеками Украины*. Советская Библиография. 1963. № 1 (77). 28. I.

¹⁵ Az orvostudományi, biológiai és mezőgazdasági irodalom olvasótermének az oktatási munkájáról részletes tájékoztatást ad: ОРЛОВА, А. К.—ГОЛУБЕВА, Е. М.: *Семинары по основам библиографических знаний*. Советская Библиография. 1965. № 2 (90). 41—46. I.

¹⁶ Вö. pl. CLEMENS, John E.: *Teaching bibliographic sources and styles to graduate students*. College and Research Libraries. 1956. 403—408. I.

TAYLOR, Robert S.: *A co-ordinated program of library instruction*. College and Research Libraries. 1957. 303—305. I.

¹⁷ GORE, Daniel: *Anachronistic wizard: the college reference librarian*. Library Journal. 1964. 1690. I.

¹⁸ *Committee on Library Services*. College and Research Libraries. 1964. 226. I.

rációjával oldható meg. A Moszkvai Lomonoszov Egyetemen az oktatást többnyire az egyetemi könyvtár bibliográfus könyvtárosai végzik, de résztvesznek benne az egyetem oktatói is. Így például a történelmi kar hallgatói számára a szemináriumokat az egyetemi oktatók tartják az egyetemi könyvtár helyiségében. A kémiai fakultás hallgatóit harmadéves korukban vezetik be a bibliográfiai segédkönyvek használatába, szintén a könyvtárban történő oktatás keretében. A szemináriumokat az oktatók vezetik, de a szemléltető könyvanyagot a könyvtáros készíti elő. Ugyanakkor 1956 óta az Egyetemi Könyvtár Tudományos Bibliográfiai Osztálya is tart könyvtár-bibliográfiai szemináriumokat a humán karok elsőéves hallgatói számára, három alkalommal történő, összesen hat órás foglalkozás keretében.¹⁹ Ilyen szellemben van kialakulóban a könyvtári- illetve a szakirodalmi ismeretek oktatása a József Attila Tudományegyetemen. Az egyetem a bibliográfiai tájékozódást és az önálló irodalomkeresést a hallgatók által elsajátítandó munkamódszernek tekinti, és az ismeretek tanítását az egyetemi oktatók és az egyetemi könyvtárosok együttes közreműködésével kívánja megoldani.²⁰ A Bölcsészettudományi Kar több intézete egyetemi szemináriumi foglalkozás keretében vezeti be az elsőéves hallgatókat a szakirodalmi ismeretek és a tudományos feldolgozás alapjaiba. A szemináriumokat, vagy azok egy részét az egyetemi könyvtárban tartják. A többi elsőéves hallgatóval a könyvtár Tájékoztató Csoportja ismerteti meg a könyvtárhasználat alapvető kérdéseit. A vegyész hallgatóknak szemináriumi foglalkozás formájában a Szerves Kémiai Intézet könyvtárosa tartja a bevezetést az intézetben.

A szakirodalmi ismeretek oktatásának tartalmi, formai, és módszertani szempontból való egységesítése nehéz feladat, és az egységesítés teljes mértékben aligha oldható meg. Az oktatás anyagának tartalmát és az anyagban való elmélyedést több körülmény határozza meg: hányadik évfolyamos, milyen szakos hallgatók oktatásáról van szó, milyen létszámú és milyen szak- és bibliográfiai felkészültséggel rendelkező oktatógárda áll rendelkezésre, hol történik az oktatás, egyetemi intézetekben-e vagy az egyetemi könyvtárban, kik tartják az előadást, vagy vezetik a gyakorlatot: az egyetem saját feladatának tekintve egyetemi oktatókra bízva-e a munkát, vagy pedig könyvtárosok végzik.²¹

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a szakirodalmi ismeretek oktatása szemináriumi formában a legeredményesebb. A szemináriumi rendszerű oktatás történhet az egyetemi szaktárgyi képzés keretében. Ez a módszer alakult ki nálunk a bölcsészettudományi karokon. Az elsőévesek szemináriumi foglalkozásain az egyetemi oktatók a bemutatás, az előadói közlés, valamint önálló feladatok megoldása módszerével, előre kidolgozott tematika alapján készítik fel a hallgatókat az önálló munkára.²² Fentebb láttuk, hogy bőven van példa arra is, hogy könyvtárak szerveznek szemináriumi foglalkozásokat, amelyeket könyvtárosok vezetnek, természetesen szoros kapcsolatban az egyetemi oktatással, annak követelményeivel, eleget téve a tanszékek speciális kívánalmainak. Eredményes lehet az oktatás az

¹⁹ Az oktatási anyag tartalmát és formáját részletesen ismerteti СЕНДЕРОВИЧ: I. m 87—96. l.

²⁰ HAVASI Zoltán: *Oktatási és könyvtári reformok*. Könyvtáros. 1960. 896. l.

²¹ Fontos tényező a hallgatók létszáma is, valamint az a körülmény, hogy milyen helyiségek, milyen eszközök állnak az oktatás rendelkezésére. Mind az oktatás tartalmának, mind pedig formájának tekintetében determináló szerepe lehet olyan dolgoknak is, mint a segédkönyveknek esetleg csekély száma, s ennek következtében a gyakorlati foglalkozásokon történő „szétolvasásuk” veszélye.

²² BARTHA János: *A tudományos munka technikájának oktatása*. Felsőoktatási Szemle. 1963. 47—48. l.

egyes szaktárgyakhoz kapcsolódó *irodalomkutatási gyakorlatok* keretében is. A gyakorlatot vezető egyetemi oktató megadja a feladatot, s a hallgatók a megfelelő szakirodalomnak a könyvtáros segítségével történő felkutatásával gyakorlati úton ismerik meg a bibliográfiai módszereket és szerzik meg a szakirodalomban való tájékozódás készségét.²³ Lebonyolítható az oktatás *előadások* formájában is. Ennél az oktatási formánál biztosítva van a rendszerbe foglalt ismeretközlés: a hallgatók áttekintést nyernek a szakirodalom felkutatásának és feldolgozásának kérdéseiről és ezek legfontosabb eszközeiről.²⁴ Ebben az esetben kívánatos azonban, hogy az általános áttekintést követően az oktató egy megadott témával kapcsolatban rávezesse hallgatóit a rendszerbe foglalt ismeretek gyakorlati alkalmazására. Ha az oktatást könyvtáros tartja, igen fontos, hogy a gyakoroltatás olyan témával legyen kapcsolatos, amelyet a hallgatók feladatként az egyetemi oktatótól kaptak, s amelynek a kidolgozásáról számot kell adniuk.²⁵ Kívánatos, hogy az általános ismeretek közlése se teoretikus alapon történjék, hanem legyen összekötve a *szakirodalmi ismeretek eszközeinek tapasztalati úton történő megismertetésével*: a hallgató kezébe veszi a bibliográfiai művet, folyóiratot, kézikönyvet vagy más kiadványt, s megismeri azok tartalmát, beosztását stb.²⁶

A hallgatók elméleti és tapasztalati úton szerzett ismereteit az egész tanulmányi időre kiterjedő folyamatos gyakorlással lehet elmélyíteni. A gyakorlás, a szakirodalom rendszeres kutatása és felhasználása a szaktárgyi szemináriumi munka és a gyakorlatok keretében történhetik.²⁷

A különösen érdeklődő, esetleg tudományos ambíciókkal is rendelkező hallgatók, elsősorban a tudományos diákkörök aktív tagjai szélesebbkörű és mélyebb tudásra vonatkozó igényeit külön *speciális kollégiumok* tartásával lehetne kielégíteni. Ilyen módon a legkiválóbb hallgatók már egyetemi éveik alatt gyakorlatot szereznének a tudományos munka technikájában.²⁸ A Szovjetunióban a forrásismeretek fakultatív speciális kollégium keretében történő oktatása az általánosan bevezetett oktatási formák mellett is megmaradt az érdeklődők számára a vonatkozó ismeretek kiszélesítése és elmélyítése céljából.²⁹

²³ FARKASNÉ TAUBER Márta: *Az információs forráskutatás módszereinek elsajátítása a vegyészi felsőoktatás keretében*. Felsőoktatási Szemle. 1963. 616—620. l.

²⁴ Vö. ГАСТФЕР: I. m. 37. l.

²⁵ Vö. КАЗАКОВА, И. Л.: *Обслуживание студентов в Гос. публ. Исторической библиотеке*. Библиотеки СССР. Опыт работы. Вып. 21. Москва, 1962. 110. l.

²⁶ Vö. НИКИФОРОВА, Ф. Н. *Лекция как форма пропаганды библиотечно-библиографических знаний в небольших библиотеках*. Советская Библиография. 1963. № 4 (80). 28—30 l.

²⁷ Vö. BARTA: I. m. 48. l.

FARKASNÉ: I. m. 618. l.

ГАСТФЕР: I. m. 36. l.

ГОЛОВЕНКО—ЗЕЛЕНКО, Т. М.: *Некоторые вопросы справочно-библиографической работы университетских библиотек и ее координации*. Совещание по справочно-библиографической работе. Москва. 1962. 170. l.

²⁸ Vö. SZEMERE György: *A tudományos diákköri munka néhány problémája az orvosegyetemen*. Felsőoktatási Szemle. 1964. 50. l. A szerző szerint „oktatók és hallgatók örömmel fogadnának egy olyan megoldást, hogy az intézetek vagy kari könyvtárak ... a tudományos diákkörök számára bibliográfiai gyakorlatokat szerveznének.”

²⁹ ГАСТФЕР: I. m. 42. l.

A fentebb ismertetett megfontolások alapján folyt kísérleti jelleggel a szakirodalmi ismeretek és a tudományos munka technikai alapjainak oktatása a *Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán az Állam- és Jogelmélet Tanszék* fakultatív speciális kollégiuma keretében az 1961/62. és az 1962/63. tanévben. A foglalkozások többnyire az egyetemi könyvtárban folytak. A szakirodalmi forrásokra vonatkozó ismeretközlést bőséges szemléltetés egészítette ki. A kollé-

Mivel a szakirodalmi kutatás oktatása az egyetemi munkastílus elsajátításához, az önállóan végzett tanulmányi munkához ad alapot, egyetérthetünk azzal az elgondolással, hogy a tudományos munka alapelemeit (könyvtárhasználatát, alapvető bibliográfiák használata, a legfontosabb kézikönyvek és szakfolyóiratok ismerete, irodalomgyűjtés) a hallgatók már az első évfolyamon — legalábbis elemi fokon — intézményesen megismerjék. Az elsajátítandó ismeretanyag volumenét természetesen az egyes tanszékek követelményei döntenek el, határozzák meg. A bölcsészeti karokon, ahol semmiképpen sem alkalmazható a kizárólag vagy túlnyomórészt tankönyvre támaszkodó egyetemi munka, nálunk is hagyományos az a külföldön is meghonosult szokás, hogy a hallgatóságot már az első évben bevezetik a szakirodalmi ismeretekbe. A jogászhallgatók első évben történő bevezetésére külföldi példákat

gium második évében — a kollégium hallgatóságának az összetétele az előző évhez képest nemigen változott — a tanszékvezető professzor utasítására és elméleti útbaigazításai mellett, s a kollégium vezetésével (személyemben) megbízott könyvtáros segítségével a hallgatók teljes egészében a foglalkozások keretében végezték el „A természetjog újjáéledése a XX. században” című pályamunka irodalmi anyaggyűjtését, közösen írt dolgozatuk szerkezetének kialakítását. A foglalkozások a következő tematikát követték:

Bevezetés. A középiskolai és az egyetemi tanulmányok közötti különbség. A szakirodalom szerepe az egyetemi tanulmányokban. A szakirodalmi tájékozottság mint a szakember alkotó munkájának a feltétele. — A szakirodalom létrejövele. Egyéni és kollektív tudományos munka. A tudományos kutatás, ezen belül az állam- és jogtudományi kutatás szervezete Magyarországon és külföldön. Tudományos társaságok, kutatóintézetek, egyetemek tudományos tevékenysége. — A jogi oktatás. — A tudományos utánpótlás képzése.

I. Az állam és jogtudományi szakirodalom és a hozzá vezető utak.

A. A dokumentumfajták. a) Az állam- és jogtudományi irodalom. Egyéb alapvető társadalomtudományi irodalom. 1. *Könyvek.* — Összefoglaló áttekintést nyújtó, alapfogalmakkal megismertető művek: egyetemi tankönyvek, tudományos kézikönyvek. — Enciklopédiák, lexikonok. — Monográfiák, tanulmányok. — Tudományos társaságok, kutató intézetek, egyetemek kiadványai. (Sorozatok, évkönyvek, tanulmánygyűjtemények. Állam- és jogtudományi kongresszusok, konferenciák anyaga.) — Egyéb segédkönyvek: szótárak, tudományos címtárak, adat- és anyaggyűjtemények, atlaszok stb. 2. *Folyóiratok.* Jelentőségük, szerepük a tudomány fejlődésében. Szakfolyóiratok. A határterületek folyóiratai. *b) Tételes jogi anyag.* Jogszabálygyűjtemények. Hivatalos és nem hivatalos kiadások. Kommentárok. Jogszabálymutatók. — Hivatalos lapok, közlönyök. — A bírói gyakorlat anyaga. Döntvénytárak.

B. A tájékozódás útjai. a) A bibliográfiák. A bibliográfia fogalma, szerepe, jelentősége. A bibliográfiai tevékenység szervezete. A bibliográfia fajtái. (Általános és szak-, retrospektív és kurrens bibliográfiák, bibliográfiai kézikönyvek, rejtett bibliográfiák, bibliográfiai bibliográfiák. — Folyóiratbibliográfiák. Repertóriumok. — Informatív folyóiratok. A jogtudományi és egyéb társadalomtudományi folyóiratok informatív rovatjai, könyvismertetései. — Könyvkiadói és könyvkereskedői könyvjegyzékek.) A szocialista országok tudományos könyvkiadása, neves nyugati könyvkiadók. *b) A könyvtárak.* Szerepük az egyetemi tanulmányi munkában. Az állam- és jogtudományi, valamint más társadalomtudományi irodalmat gyűjtő könyvtárak. — Az egyetem központi könyvtára és hálózata: a tanszéki és intézeti könyvtárak. — A könyvtár használata. A könyvtári katalógusok. A könyvtár szolgáltatásai. Könyvtári tájékoztató kiadványok. *c) A modern információs szolgáltatás. Dokumentáció.* — A dokumentáció fogalma, célja, szervezete. — A társadalomtudományi, s ezen belül az állam- és jogtudományi dokumentáció Magyarországon és külföldön. — Dokumentációs szolgáltatások és kiadványok.

II. Anyaggyűjtés és feldolgozás. A tudományos feldolgozás „technikai” kérdései. a) Irodalomkutatás. Forrásanyag gyűjtése adott kérdéshez, témához. A kutatás tervének elkészítése. — A bibliográfiai leírás alakjainak szabályai. — Idegen írásmód átírása latin betűkre. *b) A kiválasztott forrásanyag tanulmányozása, feldolgozása.* — Az olvasás módjai. — Jegyzetek, kivonatok készítése. — A jegyzetek rendezése, tárolása. — Az anyag rendszerezése. A dolgozat végleges szerkezetének kialakítása. — Fogalmazás. A dolgozat stílusa. A jogi nyelv. — Hivatkozások, lábjegyzetek. Alkalmazásuk módja. — Tartalomjegyzék, mutató készítése. — A dolgozat külső alakja. Gépelés. — Előkészítés a nyomtatásra. Korrektúra.

találunk.³⁰ A természettudományi karokra vonatkozólag a szovjet egyetemi gyakorlatban arra találunk adatokat, hogy a hallgatóknak inkább a második-harmadik tanulmányi évben tanítják a szakirodalmi ismereteket.

A felsőéves, a diplomamunkájuk, szakdolgozatuk elkészítése előtt álló hallgatóknak magasabb szintű szakirodalmi ismeretekre van szükségük ahhoz, hogy dolgozatuk megfeleljen a követelményeknek. A szakdolgozatok elbírálásánál fontos szempont a szakirodalomban való tájékozottság. ÁGOSTON professzor meghatározása szerint „a szakdolgozat egy tudományos (jogi, nyelvi, irodalmi, történelmi...) probléma teljesen önálló feldolgozása... A szakdolgozatnak illetve diplomatervnek arról kell tanúságot tennie, hogy a hallgató tájékozott a tárgyalt kérdés tudományos irodalmában, képes a kérdés különböző tudományos megvilágításait kritikailag értékelni, képes a már feltárt tudományos eredményeket rendszerbe foglalva ismertetni, képes ezeket összefoglalóan alkalmazni.”³¹ A hallgatónak, hogy dolgozata megüsse a kívánt mértéket, válogatnia kell az irodalomban a dolgozat sajátos szempontjai szerint, ismernie kell a kivonatolás, az idézés és a hivatkozás szabályait. Vigyáznia kell arra, hogy dolgozatának lapalji jegyzetei, a felhasznált források jegyzéke formailag is megfeleljenek a tudományos dolgozatok igényeinek. Mindez azt jelenti, hogy ezekkel a hallgatókkal különös gonddal kell foglalkozni, még abban az esetben is, ha már rendelkeznek az elemi szakirodalmi ismeretekkel. KIRPICSEVA szerint az aspiránsoknak, a kezdő tudományos kutatóknak és a diplomamunkájuk elkészítése előtt álló egyetemi hallgatóknak a tudományos könyvtárak *egyéni konzultáció* formájában tudják a legkonkrétabb és a leghatékonyabb segítséget megadni.³² A szakdolgozat, diplomamunka készítésében az irányítás elsőrendűen és hagyományosan az egyetemi oktatás feladata. Mégis, a tapasztalt bibliográfus könyvtáros könyvtára anyagának alapos ismeretében sok hasznos tanácsot, segítséget adhat a forrásanyag összegyűjtésére és rendszerezésére vonatkozólag. Meg tudja tanítani a fiatal, tapasztalatlan kutatót arra, hogy melyek az adatkeresés legegyszerűsebb célravezető útjai és eszközei, alaposan meg tudja ismertetni saját könyvtára tájékoztató apparátusával, és felhívhatja a figyelmét a más könyvtárakban levő kutatási lehetőségekre is.

A hallgatók irodalomkutató munkájához nyújtott közvetlen könyvtárosi segítség akkor tölt be helyes és a célnak megfelelő szerepet, ha kifejezésre jut benne a könyvtáros oktató és nevelő tevékenysége: tehát ha a segítségnyújtás oly módon történik, hogy az anyaggyűjtés folyamán a könyvtáros rávezeti a hallgatót az irodalomkutatói munka módszereire. Amerikai könyvtáros körökben is egyre inkább tért hódít az a felfogás, hogy a könyvtárosnak több segítséget kell nyújtania a hallgatószámára, mint a könyvtári és tájékoztató apparátus használatára vonatkozó általános útbaigazítás, s hogy a hangsúlyt az irodalomkutatás módszereinek az eddiginél mélyebb elsajátíttatására kell helyezni.³³ A könyvtáros segítsége természetesen nem jelentheti azt, hogy a hallgató helyett a könyvtáros állítja össze a dolgozat forrásanyagát. Ugyanakkor azonban nem volna helyes a hallgatótól minden információt, adatszolgáltatást megtagadni. Érdekes kísérlet folyik Kanadában, ahol a Toronto Board of Education a középiskolás diákok számára bevezette az infor-

³⁰ A szakirodalmi forrásismereteknek a jogi karokon történő oktatásával kapcsolatos vélemények összefoglalását ld. *Felsőoktatási Szemle*. 1962. 545—548, 733—734. l.

³¹ ÁGOSTON: I. m. 13. l.

³² КИРПИЧЕВА, И. К.: *Индивидуальные консультации как форма пропаганды библиотечно-библиографических знаний*. Советская Библиография. 1959. № 5 (57). 57—64. l.

³³ MOORE, Everett T.: *Reference service in academic and research libraries*. Current trends in reference services. Library Trends. 12. vol. 369—370. l.

máció visszakeresést. A program alapján magát a szakirodalmi anyagot adják a diákok kezébe: folyóiratcikkek kópiáit, könyveket és egyéb dokumentumokat. Úgy vélekednek, hogy ezzel a módszerrel idejekorán rá tudják szoktatni a fiatalokat a szakirodalom rendszeres használatára. Ezt a megoldási módot sokan helytelenítik, s talán joggal tartanak attól, hogy veszélyezteti a diákság önálló munkára való nevelését.³⁴ Azonban a könyvtári tájékoztatási feladatkörnek e két eleme, az instrukciós és információs tevékenység, a helyes mérték és a célravezető módszer kialakítása esetén, együttesen s egymást kiegészítve szolgálhatja éppen az önálló munkára nevelés céljait. A hallgatóságnak meg kell tanítani a könyvtár és a tájékoztató apparátus használatát, de emellett fontos, hogy a könyvtár konkrét és közvetlen segítséget is nyújtson nekik, hogy adatokat szolgáltasson, s anyagot adjon a kezükbe, márcsak azért is, hogy később, az egyetem elvégzése után is szívesen és bizalommal forduljanak a könyvtárakhoz segítségért és felvilágosításért. A hallgatóknak nyújtott könyvtári segítség természetének, mértékének az egyetemi oktatás célkitűzéseéhez, az egyetemi oktatók álláspontjához kell igazodnia. Az egyetemi könyvtár csak abban az esetben teljesítheti helyesen feladatát, ha a hallgatókkal foglalkozó könyvtárosok jól ismerik a tanszékek követelményeit, oktatási elveit.³⁵ Egyre többet emlegetett kívánság, hogy a segítséget, tájékoztatást adó könyvtáros valamelyik szakágban elmélyült tudással, alapos bibliográfiai képzettséggel, s ezen túl pedagógiai ismeretekkel rendelkezék, s hogy felvilágosító és oktató munkájában alkalmazni tudja a tájékoztató bibliográfiai munka módszereit. A könyvtárosnak könyvtára tájékoztató-bibliográfiai apparátusát saját szakterületén túlmenőleg is ismernie kell, s tájékozottnak kell lennie más könyvtárak anyagában is.³⁶

A szakirodalmi forrásismeretek oktatásában igen nagy jelentősége van a tan-
könyvszerű tájékoztató segédeszközöknek. Ezek szisztematikus bevezetést nyúj-
tanak a szakirodalom forrásaiiba oly módon, hogy a bibliográfiai felsorolás mellett
elemzésekkel és magyarázatokkal is szolgálnak.³⁷ Az ilyen vademecumok nem csak
az egyetemi hallgatók, hanem a fiatal kutatók, az aspiránsok számára is hasznosak.³⁸
A levelező egyetemi hallgatók számára pedig egyenesen nélkülözhetetlenek, szak-
irodalmi tájékozottságuk megszerzésének pillanatnyilag szinte egyetlen megvaló-
sítható eszközét jelentik.

³⁴ Vö. FREISER, Leonard: *Information retrieval for students*. Library Journal. 1963. 1121. l.

A könyvtári reference szolgálatra vonatkozó nézetek összefoglalását ld. SCHILLER, Anita R.: *Reference service: instruction or information*. The Library Quarterly. 1965. 52—60. l.

³⁵ Az egyetemi könyvtárak azzal is segíthetnék az egyetemi oktatómunkát, ha vállalnák a diplomamunkák megőrzését, regisztrálását, hozzáférhetővé tételét. Valószínűnek tarthatjuk, hogy a hallgatók igyekezetére serkentőleg hatna, s egyúttal dolgozatuk színvonalát is emelné, ha betekintést nyerhetnének az előttük végzetek dolgozataiba, és ezek eredményeit felhasználhatnák. Kritikai érzéküket nagy mértékben fejlesztené a dolgozatokat elbíráló oktatóknak a dolgozatokhoz csatolt véleményezése.

³⁶ КИРПИЧЕВА: I. m. 64. l.

³⁷ Kíváncos volna, ha az eddig megjelent segédkönyveket, amelyek egyes szakterületeken (pl. közgazdaságtudomány, bányászat, kohászat) igen jól megoldják a vademecum-problémát, a többi tudományág területén is hasonló kiadványok követnék. Gondolni lehetne olyan vezérfonalakra is, amelyek kevésbé terjedelmes, jegyzetszerű formában, nagyon mérsékelt áron kerülnének forgalomba egyenesen az egyetemi hallgatók szükségleteinek kielégítésére. Az egyetemi könyvtárak nagy segítséget nyújthatnának egyetemük hallgatóinak azzal, ha annotációkkal, magyarázatokkal ellátott jegyzékeket adnának ki az állományukban megtalálható alapvető segédkönyvekről, tájékoztató bibliográfiai művekről, szakfolyóiratokról, általában a hallgatók tanulmányi és kutatási munkájához szükséges szakirodalomról.

³⁸ Vö. BARTA: I. m. 48. l.

КИРПИЧЕВА, И. К.: Система пособий в помощь пропаганде библиотечно-библиог-
рафических знаний. 47. l.

Rendkívül nehéz elérni, hogy a levelező hallgatók, akiknek a száma több karon meghaladja a nappali tagozatos hallgatókét, szervezett keretek között sajátítsák el legalább az alapvető és legnépszerűbb szakirodalmi források ismeretét. Számukra különösen fontos, hogy tájékozódni tudjanak a szakirodalomban, mivel egyetemi tanulmányaik fő formája az otthon végzett egyéni tanulmányi munka. Fokozottan rászorulnak tehát arra, hogy a tanulmányi anyag feldolgozása közben felmerülő problémáknak a szakirodalomban, különböző segédkönyvekben, kézikönyvekben, szakfolyóiratokban nézzenek utána. KOMAROVA a Moszkvai Egyetemi Könyvtárból arról számol be, hogy bár a könyvtár minden eszközzel igyekszik a levelező hallgatóknak segítséget nyújtani, nagyon nehéz a velük való kapcsolat kialakítása. A helyben lakó hallgatókat a késő esti órákig való nyitvatartási idővel igyekeznek a könyvtárba vonzani, s szakirodalmi érdeklődésüket szabadpolcrendszer, kiállítások, plakátok segítségével próbálják felkelteni. Két órás foglalkozás keretében ismertetik meg velük a tanulmányaik folytatásához legszükségesebb szakirodalmi anyagot. A vidéki hallgatóknak a könyvtár vademecumok kiadásával igyekszik segíteni, s ezen kívül annotációkkal ellátott jegyzékek útján rendszeresen értesíti őket a legújabb szakirodalomról. Emellett szüntelenül keresik azokat az újabb módszereket és eszközöket, amelyek segítségével megnyugtatóan megoldódna a levelező hallgatóság szakirodalmi tájékozottságának a problémája.³⁹

A szakirodalom fokozottabb használatának természetes következménye, hogy az egyetemi hallgatók egyre nagyobb számban és egyre gyakrabban veszik igénybe a könyvtárakat, elsősorban az egyetem könyvtárát. A könyvtárnak a maga részéről mindent meg kell tennie, hogy megteremtse a kedvező körülményeket a hallgatók tanulmányi és kutatómunkájának megkönnyítésére.

Biztosítani kell, hogy az irodalomkutatást végző könyvtári olvasók gyorsan és felesleges keresgélés nélkül jussanak hozzá a szükséges anyaghoz. Ezért az olvasók kiszolgálásának és tájékoztatásának fontos szempontjait fokozottan kell érvényesíteni a könyvtár katalógushálózatában. A katalógusok sokat emlegetett egyetemesége, áttekinthetősége és logikus felépítése mellett követelményként jelentkezik az állomány egyre sokoldalúbb és mélyebb feltárása. Gondolunk itt elsősorban a tanulmánygyűjtemények, tudományos kongresszusok és konferenciák anyagának, valamint a fontos szakfolyóirat- és egyéb periodikaanyag elemző feltárására. Ezek a tényezők teszik lehetővé a könyvtár anyagában való gyors és pontos tájékozódást.⁴⁰

Nagymértékben segíti a tájékozódást az alapvető szakirodalmi anyag szabad hozzáférhetőségének biztosítása. A szabadpolc-rendszer kiterjesztésével, szakolvasótermek létesítésével az egyetemi könyvtár közvetlen kapcsolatot teremthet az egyetemi hallgatók és a szakirodalom között, s ezzel igen nagy szolgálatot tehet az egyetemi oktatásnak. A könyvespolc melletti lapozgatás, böngészés régi és kedvelt szokása a könyvbarát embernek. Személyes élményt jelent, s még a legkultúráltabb olvasót is inkább készteti a könyv elolvasására, mint egy katalógusban vagy bibliográfiában talált adat.⁴¹ Azokban az egyetemi könyvtárakban, amelyekben beve-

³⁹ КОМАРОВА, З. Я.: *Обслуживание студентов вечернего и заочного отделений Московского государственного университета. Опыт работы Научной библиотеки МГУ.* № 9. Москва, 1960. 20—28. l.

⁴⁰ A katalógusoknak a könyvtári-bibliográfiai ismeretek terjesztésében játszott fontos szerepét elemzi КИРПИЧЕВА, И. К.: *Пропаганда библиотечно-библиографических знаний в городских и областных библиотеках.* 114—115. l.

⁴¹ Vö. CLIFFORD, James L.: *Reading and the college library.* College and Research Libraries. 1957. 369—374. l.

zették a szabadpolc-rendszert, az a tapasztalat, hogy a könyvekkel, folyóiratokkal való szoros kapcsolat észrevehetően hozzájárul a hallgatók szakirodalmi ismereteinek elmélyítéséhez.⁴²

Az 1959-ben Szegeden tartott Egyetemi Könyvtári Konferencia az ott elhangzott kívánságok és vélemények alapján javaslatot tett többek között az egyetemi könyvtárak struktúrájának megváltoztatására, anyaguk decentralizálására: tudományágak szerinti szabadpolcos olvasó- és tájékoztatószolgálatlall ellátott szakolvasótermek felállítására.⁴³ Egyetemi könyvtáraink nem rendelkeznek olyan hatalmas épületekkel és anyagi eszközökkel, mint a szabadpolc-rendszert maximálisan kiépítő szovjet vagy amerikai nagykönyvtárak. A javaslat csak fokozatosan realizálható. Azonban az adott körülmények között is törekedni lehet a szabadpolc-rendszernek a lehetőségekhez mért maximális kiterjesztésére. Az egyetemi hallgatóság-nak a szakirodalommal való szoros és közvetlen kapcsolata megteremtésében fontos szerepet játszhatnak az egyetemi tanszéki és intézeti könyvtárak, amelyeknek könyv- és folyóiratanyaga a tudományos részletkérdéseket elemző szemináriumi munka alapját képezi. Ezek a könyvtárak a szakirodalmi tájékozottság megszerzésének igen hatékony eszközeit jelenthetik, ha a hallgatók, elsősorban a felsőévesek, ösztönzést nyernek szabad és rendszeres használatukra.⁴⁴

A szakirodalmi ismereteknek a könyvtárak részéről történő kiszélesítésében és elmélyítésében hasznos feladatot töltenek be a kiállítások. A Szovjetunióban a 3—5 tárlós kiállítástól a 40—50 tárlós kiállításig találunk példákat. A Kalinini Területi Könyvtárban például kiállításon mutatták be, hogy miképpen dolgoztak a könyvekkel a marxizmus—leninizmus klasszikusai. Bibliográfiai kiadványok, kézikönyvek, enciklopédiák, szótárak stb. alkották egy másik kiállítás anyagát. Egy másik nagykönyvtár „Hogyan dolgozzunk a könyvvvel” címmel állított össze kiállítást három kérdéscsoport anyagából: a szellemi munka higiéniája, hogyan keressük meg és válasszuk ki a könyvet, új bibliográfiai kiadványok. KIRPICSEVA hangsúlyozza, hogy a kiállítások rendkívül hatékony eszközei a könyvtári-bibliográfiai ismeretek terjesztésének.⁴⁵ A Moszkvai Egyetem Könyvtárában is rendszeresen szerepeltetik tematikus kiállításokon a tájékoztató és bibliográfiai kiadványokat. Ezeket a kiállításokat nemcsak a központi könyvtárban, hanem a fakultásokon is megrendezik.⁴⁶

A könyvtári kiállításoknak nálunk is nagy hagyománya van. Érdemes volna a kiállítást a szakirodalom iránti érdeklődés felkeltésére eszközül felhasználni. A kiállított szakirodalmi anyagot magyarázatok kísérik, sőt a kiadványok előszaváról, tartalomjegyzékéről, mutatójáról, irodalomjegyzékéről készült fotókópiák segítségével bizonyos mértékig még behatóbb ismertetésük, elemzésük is megoldható. Ha arra lehetőség van, érdemes volna a szakirodalmi ismeretek anyagát tematikai egységek szerinti összeállításban, rendszeres időközökben változó tartalommal

⁴² КАРИМУЛЛИН: I. m. 34. l.

ПЫШНОВА, Т. Т.: *Обслуживание в читальных залах университетских библиотек. Библиотеки СССР. Опыт работы.* Вып. 25. Москва. 1964. 72—73. l.

⁴³ *Egyetemi Könyvtári Konferencia*, Szeged, 1959. 193. l.

⁴⁴ VÖ. ÁGOSTON: I. m. 11. l.

VAJDA Miklós hozzászólása. *Egyetemi Könyvtári Konferencia*, Szeged, 1959. 141. l.

⁴⁵ КИРПИЧЕВА: I. m. 43—56, 121—124. l.

⁴⁶ Ismertetésüket ld. СЕНДЕРОВИЧ: I. m. 77—83. l.

kiállításon bemutatni egyik-másik nagy előadóterem közelében, legfeljebb 3—4 tárlóban.

A szakirodalmi ismeretek oktatása az egyetemi és a könyvtári munka közös területének tekinthető. Elvi, tartalmi szempontjait az egyetemi oktatás követelményei határozzák meg, de az oktatás eredményességét, hatékonyságát a könyvtár a maga adottságaival, sajátos eszközeivel fokozni tudja. Ezzel is segíti az egyetem oktató-nevelő munkáját. Közreműködésével előmozdíthatja a szakemberképzés színvonalának emelését, s ezáltal egyik alapvető feladatát teljesíti.

Summary

University education has the task to train highly qualified specialists for the different fields of social activity able to keep up continuously with the new developments in their specific subject areas by surveying the literary production in the various fields they are interested in. University students should get used to bibliographical research already at the time of their university education by using the different research sources in their daily work of study. It is necessary to train students in the use of the great variety of sources so that they grasp the importance of specialist literature in problem solving.

Soviet university libraries play a prominent role in the teaching process of their university. The instruction in the use of libraries and special literature is presented usually by the university librarians similarly to the practice in American college and university libraries where the recent draft rules concerning the „Rights of Library Users“ denote the instruction of students in the use of books and libraries as an essential duty of the library staff. In the Soviet Union the instruction in the use of books and libraries is one of the major educational tasks performed by all types of libraries. Being regarded as an important way of propagating books, all means of book propaganda are employed in the instruction with great effectiveness.

The requirement of knowledge of the various tools of research and the instruction of students in the methods to get at sources of material falls within the scope of authority of the teaching staff of the university and must be suited to the requirements and purposes of university training. Soviet and American experiences show that the successful way to solve the problem of instructing students in the necessary skills is to be found in the collaboration between the university and its library. The instruction may be presented integrated with subject courses or in separate courses offered either by the teaching staff or by the librarians, and provided in various forms: seminars, lectures, practical exercises or some combination of them. When presented by the library staff, a close co-operation with the departments of the university should be established. Special courses can be offered to meet the needs of ambitious students. Students preparing their theses need special attention on the part of the library. Kirpicheva finds individual consultation being the most effective form of assistance librarians can give graduating students. The help offered should be given with the educational obligations of the librarian in view, in a way as to train student in the methods of research, but to give them also some information seems to be useful in serving educational goals.

Research manuals containing full information on the most important sources of material are useful guides for students engaged in search for material. Indispensable, however, are these bibliographic manuals to students attending the evening and correspondence courses, as there is difficulty in giving them full-scale courses on the use of libraries and special literature.

The library has to give help to students in gaining the necessary skills to get at sources of material of their subject by its various specific means, particularly by its well organised system of catalogues. Intense exploitation of the library material should be promoted by an exhaustive presentation of analytical entries in the catalogues. Besides that, personal contact between books and students, i.e. the opportunity of browsing should be provided for by the library. Soviet and American experiences show that open access to library material increases the students' skills in research and deepens their knowledge of the different types of sources of material in a considerable degree. The departmental libraries that contain the most valuable material for researches into particular questions should be open for free and direct use to graduating students. Exhibitions of sources of special literature can provide also an important means of propagating the material in one or another special field of study. The exhibits arranged following the programme of the bibliographical instruction can develop the mastery of the different types of research material by presenting a visual and systematic survey of them.

The instruction in the skills to get at sources of material is a common field of activity of the university and the university library as well. By assisting the teaching staff in their educational work the library performs one of its most important duties.

Les méthodes d'instruction de la recherche bibliographique dans les institutions d'éducation supérieure

Sommaire

L'enseignement supérieur a pour mission de former des spécialistes bien qualifiés pour les différents domaines de l'activité sociale, capables de suivre les nouveaux développements dans le domaine de leur intérêt. Il faut que les étudiants se familiarisent avec la recherche bibliographique dès le temps de leur éducation universitaire, en faisant l'emploi de différentes sources de recherche au cours de leurs études et dans leur travail quotidien. Il est nécessaire d'apprendre aux étudiants à chercher, de les renseigner dans l'emploi de la grande variété des sources, de manière qu'il comprennent l'importance de la littérature spéciale dans la solution des problèmes.

Les bibliothèques universitaires soviétiques occupent une place prépondérante dans le procès d'enseignement de leur université. L'enseignement des méthodes d'utilisation des bibliothèques et de la recherche des sources est d'ordinaire confié aux bibliothécaires universitaires semblablement au practice existant dans les bibliothèques universitaires américaines où l'instruction bibliographique des étudiants est aussi confiée aux bibliothécaires. À l'Union Soviétique l'instruction bibliographique, c'est l'une des tâches majeures des bibliothèques de toutes sortes. L'instruction y est regardée comme un moyen important de la propagation des livres, c'est pour quoi les moyens de la propagande des livres sont utilisée à plein.

Exiger aux étudiants de se familiariser avec les sources différentes et leur enseigner les méthodes de la recherche bibliographique rentre dans les attributions du corps enseignant de l'université et doit s'accommoder aux exigences et aux buts de l'enseignement supérieur. Les expériences soviétiques et américaines démontrent que le moyen de résoudre le problème de l'enseignement bibliographique avec le plus de succès se trouve-t-il dans la réalisation d'une collaboration entre les membres de l'enseignement supérieur et les bibliothécaires. L'instruction peut être instituée comme partie intégrante des cours d'étude ou indépendamment des cours réguliers, et peut être confiée aux membres du corps enseignant de l'université ou bien aux bibliothécaires, et délivrée sous de différentes formes: cours fermés (seminaires), conférences, exercices pratiques, ou sous quelque forme de leur combinaison. Si l'enseignement est confié aux bibliothécaires, une coopération étroite avec les chaires de l'université doit être établie. Des séminaires spéciaux peuvent être institués pour répondre aux besoins des étudiants ambitieux. Les étudiants en train de préparer leur travaux de diplôme ont besoin d'une attention spécial de la part de la bibliothèque. Selon Kirpicheva c'est la consultation individuelle qui est la

forme la plus efficace de l'assistance que les bibliothécaires peuvent fournir aux étudiants travaillant sur leurs thèses. Il faut que l'assistance personnelle prêtée par les bibliothécaires ait un caractère instructif, qu'elle serve l'enseignement des méthodes de la recherche, mais il est nécessaire de fournir aussi d'information aux étudiants.

Des manuels sur les sources de recherche servent de guides utiles aux étudiants mis à la recherche. Indispensables sont-ils cependant dans le travail d'étude des étudiants des cours du soir et des cours par correspondance, étant difficile de leur organiser des cours bibliographiques. Encore faut-il que la bibliothèque ait recours à tous ses propres moyens pour encourager les étudiants à apprendre les méthodes et les sources de la recherche. Les catalogues de la bibliothèque sont d'importance particulière. L'emploi intense des fonds de la bibliothèque doit être facilité par l'introduction des fiches analytiques dans les catalogues. Il faut que les étudiants soient mis en contact direct avec les livres, qu'il leur soit permis de bouquiner dans les collections de la bibliothèque. Les expériences soviétiques et américaines font voir dans quelle mesure considérable le libre accès auprès des fonds de la bibliothèque peut-il approfondir les connaissances des étudiants. La libre utilisation des bibliothèques d'instituts, possédant des matériaux de grande valeur pour des recherches sur les questions de détail, doit être assurée aux étudiants en fin d'études. Les expositions d'ouvrages de source peuvent intensifier la propagande des matériaux sur l'un ou l'autre domaine d'étude. La présentation des documents d'après le programme des cours bibliographiques donne une vue d'ensemble systématique sur les sources.

L'enseignement de la recherche bibliographique c'est un champs d'activité commun de l'université et de la bibliothèque. En aidant le corps enseignant de l'université dans leur travail d'enseignement, la bibliothèque s'acquitte un de ses devoirs les plus importants.